ליעבד לי מר כאידך דשמואל דאמר שמואל לא קנה אלא מקום מכושו בלבד א"ל בהאי אנא [א]כשמעתין סבירא לי דאמר רב הונא אמר רב כיון שניכש בה מכוש אחד קנה כולה שלח רב הונא בר אבין ישראל שלקח שדה מעובד כוכבים ובא ישראל אחר והחזיק בה אין מוציאים אותה מידו וכן היה ר' אבין ור' אילעא וכל רבותינו שוין בדבר אמר [ב]רבה הני תלת מילי אישתעי לי עוקבן בר נחמיה ריש גלותא משמיה דשמואל [ג]דינא דמלכותא דינא [ד]ואריסותא דפרסאי עד מ' שנין [א]והני זהרורי דזבין ארעא לטסקא זבינהו זביני וה"מ לטסקא [ב]אבל לכרגא לא מ"ט כרגא אקרקף דגברי מנח רב הונא בריה דרב יהושע אמר אפילו שערי דכרא משתעבדי לכרגא אמר רב אשי אמר לי הונא בר נתן קשי בה אמימר [ג]א"כ בטלת ירושת בנו הבכור דהוה ליה ראוי [ה]ואין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק א"ל אי הכי אפילו טסקא נמי אלא מה אית לך למימר דיהיב טסקא ומית הכא נמי דיהיב כרגא ומית אמר רב אשי אמר לי הונא בר נתן שאילתינהו לספרי דרבא ואמרו לי הלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע ולא היא התם לאוקומי מילתיה הוא דאמר ואמר רב אשי [ד]פרדכת מסייע מתא וה"מ דאצילתיה מתא [ה]אבל אנדיסקי סיעתא דשמיא היא אמר רב אסי א"ר יוחנן [ו]המצר והחצב מפסיקין בנכסי הגר [ז]אבל לענין פאה וטומאה לא כי אתא רבין אמר רבי יוחנן אפילו לפאה וטומאה פאה מאי היא דתנן [ח ו]ואלו מפסיקין לפאה הנחל והשלולית ודרך

ליעבד לי מר כאידך דשמואל. כיון דכשמואל סבירא לך ולא ליקני אלא ההוא פורתא דרפק. והא לא מצי למימר ליעבד לי מר כאידך דשמואל דאמר דינא דמלכותא דינא ולא ליקני אלא בשטר דכיון דמודי רב הונא דשמואל אמרה להאי דנכסי הגר הרי הן כמדבר על כרחך זקוק אתה לתרץ דלא תקשי שמואל אשמואל וכדפרישית לעיל: **אין מוציאין כו'.** כשמואל: **וכן היו רבותינו כו'.** כל זה שלח רב הונא בר אבין: **דינא דמלכותא דינא.** כהגוזל (א) קמא (ב"ק דף קיג:) אמר תדע דקטילו דיקלי וגשרי גשרי ועברינן עלייהו: **דאריסא דפרסאי ארבעין שנין.** חזקת פרסיים מ' שנים היא ע"י דינא דמלכותא דאע"ג דלא קני איניש אלא בשטר מיהו אם החזיק בה עכו"ם מ' שנים ובא ישראל וקנה ממנו הוי קנין גמור ולא יוכל ישראל אחר לומר שלי היא שגזלה עכו"ם ממני ואע"ג דאמרינן (לעיל דף לה:) ישראל הבא מחמת העכו"ם הרי הוא כעכו"ם ואין לו חזקה אלא בההוא שטרא שמכרה ישראל לעכו"ם הכא יש לו חזקה. אי נמי אתא לאשמועינן דאע"ג דבשאר מקומות הויא חזקה לישראל בג' שנים בארץ פרס אינה חזקה בפחות ממ' שנים דדינא דמלכותא הוא שם כן: **הני זהרורי.** בעלי נחלות העשירים קונים מעבדי המלך שדות עניי העיר שאין יכולין ליתן הטסקא למלך והן פורעין את המס ומחזיקין בקרקעות בשביל המס שכן דינא דמלכותא דמאן דיהיב טסקא ליכול ארעא כדאמר לעיל [נד:]: **זבינייהו זביני.** מה שקונין הקרקע מעבדי המלך בשביל המס שנותנים מכרן קיים דדינא דמלכותא דינא ואם יחזרו בעלים ראשונים או יתעשרו ויאמרו להחזיר המס להני זהרורי לא יוכלו לערער על הני זהרורי כלל דזבינייהו זביני: **זהרורי.** על שם גמלא שקרוי זיהרא לקמן בפרק המוכר את הבית (דף סח:) ואי א"ל זיהרא אפילו בוסתני ופרדסי. והילך תלת מילי קמייתא דינא דמלכותא דינא ואריסא דפרסאי והני זהרורי שתלויין בדינא דמלכותא דינא הרי תלת: **והני מילי.** דזבינייהו זביני אי זבין לטסקא בשביל מס הקרקע שלא נתנו הבעלים: **אבל לכרגא.** בשביל כסף גולגלתא שלא פרעו מכרו להם עבדי המלך קרקעותיו של זה לא הוו זביני דאין זה דינא דמלכותא לגבות הקרקע בשביל מס הראש כי אם בשביל מס הקרקע: **אקרקפתא דגברא מנח.** או יתפשוהו עד שיתן מאליו או יברח מן העיר. והך מלתא גמרא קאמר ליה: **אפי' שערי דכדא.** שכבר נתלשו מן הקרקע ומונחין בכדו וכל שכן קרקע עצמה ולא שנא זבין ארעא לטסקא או לכרגא זבינייהו זביני דהכי הוי דינא דמלכותא: **שערי דכדא.** כלומר כל מטלטלין שיש לו בעולם משועבדין למלך בשביל מס ראשו והיכא דלא פרע נתחייב כל אשר לו ומי שיקנה מעבדי המלך בין קרקעות בין מטלטלין זבינייהו זביני: **אם כן.** דאפילו שערי דכדא משתעבדי לכרגא היכי יתקיים הכתוב דכתיב (דברים כא) בכל אשר ימצא לו הרי בלותה המלכות בטלת ירושת בנו הבכור דכל ממון האב אם מת ולא פרע עדיין כרגא דשנה זו הוה ליה ממונו ראוי דאינו מוחזק בו כלל כי אם המלך דשעבוד המלך עדיף משאר שעבודין וכגבוי דמי. ומיהו לאו אתקפתא מעלייתא היא דאיכא למימר אין הכי נמי תבטל ותבטל לשם ובשאר מקומות יתקיים דשבקיה לקרא דאיהו דחיק ומוקי אנפשיה: **אי הכי אפי' טסקא נמי.** רב אשי הוא דקפריך עליה דאמימר הכי דכיון דקשיא ליה לאמימר הכי אפילו כי אמרינן ארעא לטסקא אשתעבדא לדברי הכל א"כ בטלת בקרקעות ירושת בנו הבכור: **אלא מאי אית לך למימר.** היכי דמי דלא תבטל כגון דיהיב טסקא של אותה שנה בתחלת השנה ומית דעד סוף השנה אינה משועבדת למלך עוד והוה ליה מוחזק ויטול בה בכור פי שנים ה"נ וכו': **ולא היא (ב) הכא.** לית הלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע דלא משתעבדי לא קרקעות ולא מטלטלין לכרגא ואי זבון לכרגא לא הוו זבינייהו זביני דכרגא אקרקפתא דגברא מנח ואינהו ספרי דרבא דאמרי הלכתא כרב הונא לאוקומי מלתייהו בעו לקיים מעשיהם ושטרות שכתבו על מכירת קרקעות שנמכרו לכרגא ובאו לומר דמשתעבדי לכרגא כדי שיהו המכירות והשטרות קיימין ומיהו שלא כדין נכתבו השטרות ונמכרו הקרקעות והדרי זביני: **פרדכת.** אדם בטל ממלאכה ומלמוד ומדרך ארץ ואין עוסק בישובו של עולם כלל: **מסייע מתא.** הוא חייב בעול הקהל ואף על פי שהוא אינו עושה ריוח בעיר: **והני מילי.** דמסייע ליתן במס הקהל: **כגון דאצילתיה מתא.** עבדי המלך היו תובעים לו לבדו והם הצילוהו והקלו במשאו בטענותם שאמרו עליו שאין לו ממון ומתוך כך נתרבה מס שלהן והכביד עולן יותר כגון שהמלך רגיל ליקח מכולן מס קצוב לשנה ובאו לתבוע לכל אחד כפי אומד דעתם עד שיעלה גיבויים לחשבון מס הקצוב והיו שואלין לזה יותר מדאי והם הפלוהו ופטרוהו ומה שפחתו מזה יגבו מן השאר: **אבל אנדיסקי.** ממונין של מלך הרגילין לגבות מכל בית ובית מכל איש ואיש עד שיעלה החשבון למס הקצוב ושכחוהו לזה או לא רצו לשאול לו כלום בשביל שהוא אדם בטל וסבורין היו שאין לו ממון וגבו כל המס מכל השאר אף על פי שהכביד עליהם המס כדי שהיה לו לזה ליתן פטור דסייעתא דשמיא הוא שמחלו לו: **המצר והחצב כו'.** ב' שדות של גר ומצר אחד ביניהן החזיק באחת מהן לא קנה את חבירתה אלא האי דמחזיק ביה לבדו קנה כדאמר רבי יוסי בר חנינא לעיל בשמעתא(ה). והוא הדין אם אין שם מצר אבל יש חצב נטוע בינתים מפסיק: **חצב.** הוא אילן או עשב שבו תיחם יהושע את ארץ ישראל [לקמן נו.] לפי שיורד ויונק כנגדו ואינו יונק לא מכאן ולא מכאן כדאמר (ביצה כה:) חצובא מקטע רגליהון דרשעים שמשיגין גבול רעיהן וזה אינו משיג גבול אחר: **אבל לענין פאה או טומאה לא.** הוי הפסק לחשבן ב' שדות אלא יניח פאה אחת על שניהם הואיל וסמוכין זה לזה דמן התורה אין מצר מפליג קרקע המחוברת לחייבה שתי פאות. ומיהו לגבי חזקה די לנו אם יקנה במכוש אחד שדה אחת דהא אפילו בשדה אחת איכא למ"ד לא קנה אלא מקום מכושו [לעיל נד.] וכל שכן בשתי שדות לדברי הכל דלא קנה אלא מה שהחזיק וסברא בעלמא הוא דחזקה מעלייתא בעינן שיחזיק בכל השדות: **פאה וטומאה.** לקמיה מפרש מאי נפקא מינה בין שדה אחת לשתים: **אפי' לפאה ולטומאה.** דמאי שנא מחזקה: **פאה מאי היא.** לגבי מאי מהני הפסק: **דתנן.** דהפסק מחייב להניח פאה בכל אחת: **הנחל.** (ג) כנחל איתן אשר לא יעבד בו ולא יזרע [דברים כא] קרקע קשה מלא צרורות ואבנים שאין ראוי לזריעה: **והשלולית.** קבולת מי גשמים. בהכונס צאן לדיר (ב"ק דף סא.) מאי שלולית אמר רב יהודה אמר שמואל מקום (ד) ששוללין מי גשמים שם רב ביבי א"ר יוחנן אמת המים המחלקת שלל לאגפיה:

דרך

אם כן בטלת ירושת בנו. דבשלמא מכל אדם שיש עליו כתובת אשה ובעל חוב אף על פי שנכסים משועבדין להן מ"מ אין ירושת בנו הבכור בטילה משום דמלוה ואשה מחסרי גוביינא וצריכי אדרכתא ואכרזתא ושומא אבל למס המלך אפילו קרקע שוה אלף זוז משועבדת לדבר מועט והקרקעות עיקר הן של המלך וכבר הוא מוחזק ולא מחסרי גוביינא. ר"י ור"ת: **אנדיסקי.** פי' כותבי שטרות המלך דדיסקא הוא שטר כדאמר בהגוזל בתרא (ב"ק דף קיב:) האי מאן דנקיט דיסקא מב"ד הגדול ובפרק השולח (גיטין דף נו.) מעיקרא במאי אפקינהו בדיסקי:

דלך

עין משפט נר מצוה

רמה א ב מיי' פ"ה מהל' גזלה הל' יד סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסט סעיף ט:

רמו ג טוש"ע ח"מ סי' רעח סעיף י בהג"ה:

רמז ד ה טוש"ע ח"מ סי' קסג סעיף ו ועי"ש כל דיני המסים:

רמח ו מיי' פ"א מהל' זכיה ומתנה הל' י סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' ערה סעיף ד:

רמט ז ח מיי' פ"ג מהל' מתנות עניים הלכה ב ג:

◆

מסורת הש"ס

א) [צ"ל כשמעתין ישנ"ן], ב) [גי' רי"ף ורא"ש רבא], ג) [לעיל נד: וש"נ], ד) [צ"ל אריישן פי' חזקה דפרסאי כלא שמר מ' שנין. ערוך ערך ארס א"ג], ה) [לקמן קיט. קכג: קכה: בכורות נא:], ו) ב"ק פא. [פאה פ"ב מ"א] מנחות עא:, ז) [לעיל נג: ע"ש הגי' רב אסי א"ר יוחנן].

◆

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה דינא וכו' כהגוזל בתרא אמר רבא תדע: (ב) ד"ה ולא היא לית כצ"ל ותיבת הכא נמחק: (ג) ד"ה הנחל כגון נחל איתן: (ד) ד"ה והשלולית וכו' מקום שמי גשמים שוללין שם וכו' שמחלקת שלל לאגפיה:

◆

מוסף רש"י

ואין הבכור נוטל בראוי. נכסים שלא היה אביהן מוחזק בשעת מיתתו אלא ראויין היו ליפול לו בירושה ונפלו להן לאחר זמן, אין הבכור נוטל פי שנים בהן (בכורות נא:). **ואלו מפסיקין לפאה.** להניח פאה מכל אחד ואחד (ב"ק סא.) לתת שתי פאות (מנחות עא:). **הנחל.** שדה מכאן ושדה מכאן ונחל עמוק באמצע חייב להניח פאה מכל אחד ואחד (ב"ק סא.). **והשלולית.** מקום שמי גשמים שוללים שם ואם יש שם זריעה מכאן ומכאן נותן פאה לכל אחד ואחד, דהויא שלולית מפסקא להו (מנחות עא:).

◆

רבינו גרשום

באריסתא דפרסאי. דחזקה של פרסיים לא הויא חזקה אא"כ החזיק ארבעין שנין: הני זהרורי. בעלי נחלות: דזבין ארעא לטסקא. שקנו שדה של אדם שנטלוה ממנו מחמת שהבריח מס שלה: זבינייהו זביני. משום דדינא דמלכותא דינא דאמר דמאן דיהיב טסקא ליכול ארעא. אבל שדהו של אדם שנטלוה ממנו בשביל שלא נתן כרגא. מס גולגלתו אינן רשאין לקנות משום דכרגא אקרקף גברי מנח. כלומר ראש האיש עצמו משתעבד לכרגא ולא שדהו דלא היה להם ליטול שדהו בשביל מס הכרגא: אפי' שערי דכדא משעבד לכרגא. וכ"ש שדהו. ואפי' מכרו שדהו מפני הברחת כרגא הויא מכורה: א"כ בטלת ירושת בנו הבכור. דא"כ הוא דכל נכסין משעבדי לכרגא אפי' שערי דכדא א"כ כל זמן דלא יהב כרגא אינן מוחזקין נכסיו בידו וא"כ לא יירש מהן הבכור פי שנים משום דאין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק: אי הכי אפי' טסקא נמי. אם מת ולא יהב טסקא אינה מוחזקת הקרקע בידו א"כ אין הבכור נוטל פי שנים בה: אלא דיהב טסקא ומית בו ביום. בההוא יומא מצי שקיל פי שנים דמההוא שעתא דיהב טסקא וכרגא הוחזקו בידו: ואמרו לי הלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע. דאמר אפי' שערי דכדא משעבד לכרגא: ולא היא. אין הלכה

רבינו גרשום (המשך)

כרב הונא בריה דרב יהושע. והאי דקאמרי ספרי דהלכ' כוותיה לאוקמי מלתא הוא דבעי. כלומר להחזיק דבריהן לפי שהן רגילין לכתוב שטרי מכירה לאותן הלוקחין מן המוכסין דגבו ארעא לכרגא ומש"ה אמרו הלכה כוותיה כדי לקיים שטרי כתיבתן להרבות שכרן ולעולם אמרי' אין הלכה כרב הונא: פרדכת מסייעא מתא. אדם בטל דלית ליה שדות לעסוק בהן ואין מתעסק בשום דבר אלא בבטלנות היינו פרדכת. מסייעא מתא. שצריך לו לאותו פרדכת ליתן חלקו בעול בני העיר לשעבוד שר העיר: וה"מ. דצריך ליתן חלק: דאצילתיה מתא. שהצילוהו בני העיר בדבריהם מיד השר שאמרו לשר אין לזה כלום ליתן לך ושמע להן והניחו על פיהן וניצל על פיהן. חייב לסייעם: אבל אנדיסקי. היינו שר העיר מעצמו נותן לו לאותו פרדכת שאמר איני חושש ליקח מזה כלום סייעתא דשמיא הוא דרחמי עליה ואינו צריך ליתן עמהם לסייעם: המצר. זהו חריץ או גדר העשוי סביב השדה להיכרא בין שדות אחרות: והחצב. שם אילן ואין נוטין שרשיו לכאן ולכאן אלא במקום שנוטעין אותו יורדין עד התהום ומש"ה נוטעין אותן על הגבולין בין שדה לחבירתה לפסוק. ומש"ה אמר מפסיקין בנכסי הגר [שאם היו] באחת משדות הגר מופסקת בין כל אחת במצר או בחצב לא קנה אלא עד מקום המצר או עד מקום החצב: אבל לפאה ולטומאה לא. אין מפסיקין. כיצד לפאה שאם היה מצר או חצב בשדה אינו מפסיק שיהא צריך להניח שתי פאות משום אותו הפסק אלא יקצור כל השדה ויניח פאה אחת על כולו ולטומאה נמי אינו הפסק. כיצד כדמפרש לקמן הלכתי למקום הלז בשדה זו והטומאה היתה ממצר להלן או מחצב להלן ואמר איני יודע אם נכנסתי למקום הטומאה מעבר למצר או לחצב אמרי' דספיקו טמא דלא הוי הפסק לטומאה האי מצר וחצב: אפי' לפאה ולטומאה. הוי הפסק האי מצר וחצב כדתנן אלו מפסיקין לפאה [א] ולשדו' דצריך להניח שתי פאות דכשתי שדות דמי: שלולית. כעין אמת המים ומקום שמי גשמים שוללין שם:

[א] נראה דצ"ל לשני שדות.